

SELMA LAGERLÖF

MINUNATA CĂLĂTORIE
A LUI NILS HOLGERSSON
PRIN SUECIA

Traducere de Raluca Ghențulescu

Prefață de Viorica Huber

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

Prefață	7
PARTEA ÎNTÂI	
Băiatul.....	19
Akka din Kebnekajse.....	37
Minunata călătorie a lui Nils	53
Castelul Glimminge.....	71
Dansul cocorilor de la Kullaberg	84
Pe vreme ploioasă.....	93
Scara cu trei trepte.....	99
Pe malurile râului Ronneby	103
Karlskrona.....	112
Călătoria spre Öland	121
Capătul de sud al insulei Öland.....	126
Fluturele cel mare	134
Insula Carol cea mică	138
Două orașe	151
Ciorile	163
Țăranca cea bătrână	181
De la Taberg la Huskvarna	191
Lacul cel mare al păsărilor	195
Fota țesută în casă.....	210
PARTEA A DOUA	
Povestea lui Karr și Coamă	217

Vrăjitoarea vântului	247
Spargerea gheții	261
Împărțirea moștenirii	265
Degețel și urșii	269
Povestea minei Falun	282
Noaptea Valpurgiei	287
Potopul	290
În Uppland	299
Dunfin	307
Stockholm	317
Vulturul Gorgo	328
Peste Gästrikland	338
O zi în Hälsingland	344
În Medelpad	355
O dimineață în Angermanland	360
Vasterbotten și Laponia	367
Osa, păzitoarea de găște, și micul Mats	378
În Laponia	386
Spre casă	395
Legende din Hägenda din Härjedalen	399
Värmland și Dalsland	411
Comoara de pe insulă	422
Călătoria spre Vemmenghög	429
În sfârșit acasă	434
Despărțirea de găștele sălbatice	443

CUVÂNT ÎNAINTE DESPRE MAREA
ȘI MINUNATA CĂLĂTORIE PRIN SUECIA
A LUI NILS HOLGERSSON ȘI A NOASTRĂ

Într-o bună zi, un băiat din Suedia, un ștregar pus mai mult pe năzbâtii decât pe treabă, s-a pomenit prefăcut într-un năpârstoc, înalt numai cât o șchioapă...

Așa începe povestea prichindelului Nils, care a zburat o vară întreagă pe spinarea găscanului Martin, în tovărășia unui cârd de găște sălbatice, peste ogoarele și munții, satele și orașele, lacurile și insulele frumoasei țări a Suediei.

Mai înainte însă ca voi, cei ce veți citi isprăvile lui Nils, să porniți laolaltă cu el – cu gândul și cu inima – în minunata lui călătorie de basm, vă invit să faceți și împreună cu mine o călătorie în timp. Nu vă speriați, nu va fi prea lungă, ci doar atât cât vor ține rândurile acestea, de prezentare. În ele, veți găsi câteva însemnări despre cartea de față, celebră în lumea întreagă, și care m-a făcut și pe mine – cândva în copilărie – ca pe mulți alți cititori, să iubesc legende și să-mi apropiu îndepărtatul Nord, cu lumea lui de fantezie și de realitate. De asemenea, în fugara noastră întoarcere la timp, vă voi spune câte ceva și despre cea care a scris povestea lui Nils Holgersson, trecând în ea bătaia unei inimii pline de dragoste pentru poporul și pământul țării sale.

Să ne întoarcem, aşadar, prin anii 1885-1890 și să ne închipuim că am fi o clipă, aievea, printre micii școlari ai unui orașel din sudul Suediei, Landskrona, așezat chiar la țărmul mării, în fața coastei daneze. Aici, în apropierea închisorii și a unei rafinării de zahăr, se

afla o școală unde învățau copiii pescarilor și ai muncitorilor din port. Era o școală ca oricare alta: cu elevi și mai buni și mai delăsători, și mai cuminiți și mai gălăgioși, cum găsești pretutindeni. Dar, oricât de neastâmpărați ar fi fost ei, o tăcere deplină pogora în băncile cu pupitre joase, când intra în clasă învățătoarea lor, Selma Lagerlöf.

Avea pe atunci în jurul vârstei de 30 de ani. Era subțire și măruntă și umbla șchiopătând ușor. Obrazul ei colțuros, fără trăsături deosebit de frumoase, îi era însă îndulcit de lumina cenușie și visătoare a ochilor și de zâmbetul bun și înțeleghător, care îi apărea adesea în colțul gurii. Iar când începea să povestească, în clasă păreau a se ivi, ca la o măiastră chemare, legendarele chipuri ale eroilor din istoria și mitologia Suediei lor dragi.

Lecțiile cele mai aride, de geografie sau de istorie, căpătau astfel un văl fermecat și luminos, încât micii școlari care le ascultau nu le uitau ani și ani după aceea. Mai târziu, ei aveau să afle că învățătoarea lor era descoperită în acea vreme ca o mare scriitoare.

O însemnare aflată în jurnalul pe care-l scria Selma Lagerlöf la 13 ani arată că, încă din copilărie, ea dorea să se asemene cu eroii care trăiesc și după moarte în amintirea urmașilor, fiindcă și-au închinat toată munca țării lor, oamenilor și căutării adevărului.

Scriitoarea se născuse în 1858 la Morbacka, așezare neînsemnată din provincia Värmland, unde părinții săi își gospodăreau mica fermă.

Boala gravă care o lovise când avea trei ani (și în urma căreia va rămâne toată viața cu o ușoară infirmitate) o făcuse pe Selma, de timpuriu, mult mai așezată și mai matură decât îi era vârsta. Copilăria îi fusese într-un fel umbrită, fiindcă nu avea voie să se joace și nu putea să zburde împreună cu ceilalți frați sau cu ceilalți copii. Cu gândul însă, micuța Selma colinda prin lumea nesfârșită a poveștilor și a cărților. Citea cu nesăț încă de la cinci ani și, la vârsta când fetițele se mai joacă totuși cu păpușile, ea visa să scrie cărți.

Din pricina sănătății ei șubrede și a greutăților materiale de tot felul, a reușit târziu să urmeze studii superioare. De abia în 1881, când avea 23 de ani, Selma Lagerlöf a intrat la Școala Normală din

Stockholm, devenind după absolvire învățătoare. În 1885 îi moare tatăl, și gospodăria părintească se năruie. Vechea casă a familiei Lagerlöf e scoasă, la scurt timp după asta, la vânzare, și mult mai apoi, când scriitoarea se apropie de bătrânețe, ea va reuși s-o răscumpere și să se reîntoarcă la căminul care-i fusese atât de drag.

În vremea petrecută la Landskrona alături de școală, Selma Lagerlöf mai avea o pasiune: aduna și studia legendele vechi scandinave – frumoasele „saga“, cum sunt numite în limba suedeză.

Simțea încă de atunci că trebuie să scrie ceva – nu știa lămurit ce – o povestire sau un poem, în care să se răsfrângă sufletul poporului său, tulburătoarea lui poezie, dramatica lui înfruntare cu natura aspră a Nordului și, de asemenea, caracterele și destinele țăranilor și fermierilor întâlniți de ea – cândva – în Värmland și Dalecarlia.

Căutând să-i dea o structură apropiată de vechea saga eroică și lirică, întâia sa carte, *Gösta Berling*, deși învăluită în romantism, era totuși un roman despre oamenii Suediei contemporane scriitoarei.

Publicarea acestui roman în 1890, premiul pe care-l primește din partea unei reviste literare, cât și prețuirea pe care i-o va arăta cunoscutul critic danez Georg Brandes vor face numai la câțiva ani, din modesta învățătoare de la Landskrona o scriitoare celebră.

După succesul de care s-a bucurat *Gösta Berling* în lumea întreagă, Selma Lagerlöf a scris unul după altul, alte romane și volume de povestiri și legende. Unele dintre ele rămân tributare tendinței de idealizare și de ocolire a realității sociale – tendințe dominante în literatura suedeză burgheză din epoca aceea.

Tradiționalismul romantic și idealist încătușează adesea talentul povestitoare nordice. Însă inima ei a vibrat întotdeauna la durerile celor umili, respectul ei față de muncă și față de om a fost adânc și sincer, observația realistă a irumpt din învelișul poetic al simbolului și – toate acestea la un loc – au făcut din scrisul Selmei Lagerlöf o operă durabilă și interesantă.

După 1893, scriitoarea a părăsit învățământul, consacrându-se numai literaturii și stabilindu-se în vechiul oraș minier Falun. În

răstimpul de odihnă a călătorit prin Danemarca, Germania, Elveția, Italia și Belgia.

În 1909 i s-a decernat Premiul Nobel.

A murit la adânci bătrânețe – în 1940 – după o viață întreagă de muncă, iubită și prețuită de nenumărați cititori din patria ei și de peste hotare.

Învățătoarea de odinioară nu i-a uitat însă pe copii. A scris pentru ei multe povestioare și legende. Cartea care avea s-o facă să fie cunoscută de micii cititori din aproape toate țările lumii e însă *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia*, tipărită în 1907.

Selma Langerlöf se apropia de cel de al 50-lea an al vieții sale, când a fost rugată să alcătuiască o carte de lectură pentru școlile primare.

Asemenea lucrări, compuse special pentru lectura copiilor din școli, erau – mai înainte vreme – foarte rare.

Puțini scriitori treceau peste greutăți ca să culeagă basmele auzite sau să creeze ei însuși altele. Totuși, câțiva ca Andersen, Grimm, Hauff sau alții și-au dobândit faima lor mondială tocmai datorită acestei lumi a fanteziei și basmului.

Și mai puțini au fost însă scriitorii care s-au preocupat anume de educarea copiilor în școli.

Un model celebru îi dă marele clasic rus Lev Tolstoi, care între 1872-1875 a scris *Abecedarul* și *Cele 4 cărți rusești de citire* special pentru a-i învăța pe copiii de țărani să descifreze lumea și literatura.

Fermecătoarele și cunoscutele povești ale lui Andersen – iubite desigur și de voi, micii lui prieteni din țara noastră, ca și de alții din lumea întreagă – au fost introduse abia pe la sfârșitul veacului trecut în unele abecedare daneze.

Aș vrea să vă mai amintesc încă un dascăl și povestitor cam din aceeași vreme, care s-a gândit și el la micii săi bucheri cu căciuli mocănești și opinci croite acasă, atunci când a scris pentru ei *Inul și cămeșa*, *Acul și barosul* și *Capra cu trei iezi*. Dar cred că voi ați

ghicit că acesta este humuleșteanul, hâtrul și neîntrecutul nostru Ion Creangă.

Dar să ne întoarcem la Nils și la scriitoarea care i-a dat viață acum mai bine de jumătate de veac.

Spre deosebire de scriitorii amintiți mai sus, care au dat la iveală povestiri scurte și întâmplări fără a le mai uni între ele, Selma Lagerlöf s-a gândit să alcătuiască un fel de vastă saga, o epopee, în care – ca într-un conglomerat de roci trainice – să adune poveștile și legende vechi ale țării ei, laolaltă cu alte povestiri noi și adevărate, despre oameni, viețuitoare și lucruri, păstrând o legătură între ele și având ca erou principal un copil.

Nils e om, dar – printr-o întâmplare ca în basme – el înțelege graiul animalelor și al păsărilor și va deveni prietenul multor vietăți mărunte și înțelepte, după cum își va face din jupân Smiree, vulpoiul, din bufniță și din hoațele ciori vrăjmași primejdioși.

Aceeași dorință de a descrie viața animalelor, cu obiceiurile și „legile” lor, îl apropie pe scriitorul R. Kipling, creatorul lui Mowgli din *Cartea Junglei*, de Selma Lagerlöf, povestitoarea nordică.

Dar, în timp ce prozatorul englez născocea o „epopee” a junglei depărtate de țara lui, scriitoarea suedează se îndrepta cu o pioasă râvnă spre folclorul și viața patriei sale, dând narațiunii – inițial didactice – largile aripi ale fanteziei și ale mitologiei skalde.

Autoarea a urmărit să facă din *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia* un fel de carte de geografie și de științe naturale despre Suedia. Deși plină de învățămintе, cartea aceasta, simțea ea, nu trebuie să fie un manual didactic, de la care copiii „să-și întoarcă fața cu neplăcere, cu toată înfățișarea sa de basm”¹. De aceea a lăsat să grăiască în locul ei munții, animalele, păsările, vrăjitoarele și uriașii (aceștia fiind de fapt personificări ale forțelor naturii), și toate fapăturile care nu cuvântă decât în basm. Dar i-a lăsat și pe țăranii și muncitorii suedezi, pe bătrâni și pe copii să

¹ Citat dintr-o prefață pe care o scria Selma Lagerlöf în 1923, la publicarea în limba franceză a unei ediții din *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia*.

povestească despre traiul lor adevărat, despre munca și dragostea pentru țara lor.

Nils străbate în văzduh toată Suedia, din Scania, provincia ei cea mai de sud, până-n Laponia, apoi zboară de-a lungul coastei apusene a țării până în locul de unde plecase. Suedia se desfășoară așadar privirilor noastre și ale lui Nils ca o hartă întinsă și amănunțită, dar nu ca o hartă geografic obișnuită, ci vie, de neuitat.

Și astfel, fiecare râu mai însemnat și fiecare provincie a Suediei își are povestea ei de demult, din vremea când trăiau uriașii, cântați de popularii skalzi, din vremea când se clădeau munții și mările.

Nenumărate și minunate legende, unele izvorâte din fantezia scriitoarei, altele prelucrate de ea din folclor, îl fac pe Nils să cunoască geografia și poezia nordicei lui țări.

Dar nu numai atât. Căci aproape fiecare regiune e legată și de câte o aventură trăită de Nils, datorită cărora el se va face un băiat de ispravă cu inima și mintea deschisă.

Multe lucruri învață el, în călătoria sa, despre animalele și păsările din Suedia, despre obiceiurile și traiul lor. De la misteriosul corb sau de la mama Akka, bătrâna și înțeleapta conducătoare a găștelor sălbatice, sau de la semețul vultur Gorgo, prichindelul va desluși de asemeni ce înseamnă cinstea și adevărata avere: cea a inimii.

În tot timpul fermecatei sale călătorii, micul băiat vede nu numai cât e de frumoasă Suedia sa, ci și cât de harnici și minunați sunt oamenii ei, minerii din Dalecarlia, pădurarii și plutașii, țăranii și oamenii simpli de pretutindeni, din sudul țării până în depărtatul ținut lapon, unde, în ciuda vieții aspre, păstorul e bun la suflet și primitor.

Această iubire profundă pentru patria sa o face pe autoare să-i idealizeze trecutul și o face să nu aibă totdeauna o privire critică asupra prezentului.

Inima caldă, generoasă, a scriitoarei o împinge să vadă pretutindeni oameni buni – fie că sunt ei avuți sau săraci, aspri sau blânzi, idilizând relațiile dintre ei. Dar, în ciuda acestor încălcări ale realității, o idee morală se desprinde cu claritate. Nils învață ce preț

și ce putere are în lume prietenia celor simpli și muncitori. La sfârșit, prichindelul își redobândește înfățișarea lui de om numai fiindcă și el a devenit simțitor la durerea altora, bun și săritor la nevoie și, mai ales, statornic în prietenie.

De la prima până la ultima lui pagină, basmul acesta vast dovedește încrederea la viață, în natură și în om a Selmei Lagerlöf. Și dacă, în curgerea anilor, cetățile vechi ale Suediei vor fi uitate, dacă râurile vor fi domolite și munții vor fi scobiți, și dacă – poate – ținuturi întinse vor avea altă înfățișare ca în trecut, ceva totuși va rămâne aidoma cum exista și la vremea legendară a înfruntării omului cu uriașii, aidoma cum exista și pe când învățătoarea de odinioară născocea basmul lui Nils. Acest ceva e sufletul poporului suedez, dârzenia omului modest și muncitor.

Nils și Suedia lui își așteaptă prietenii, și mici și mari, și tineri și bătrâni, dăruindu-le deopotrivă aceste pagini bogate în întâmplări, învățăminte și poezii.

Iar cei ce-l vor cunoaște azi pe prichindelul pornit în marea lui călătorie de basm se vor întoarce desigur, uneori, peste ani și cărți, cu gândul spre aceea care a fost una dintre cele mai înzestrate povestitoare suedeze: Selma Lagerlöf.

Viorica Huber